

Redovisning av del 5 i uppdrag om utveckling av kvalitet i gymnasial lärlingsutbildning

Dnr U2010/2145,5767/GV, U2011/1694,5439,6237/GV, U2012/757/GV

(1 bilaga)

Skolverket har från regeringen den 9 februari 2012 mottagit ett uppdrag avseende *utveckling av kvaliteten i gymnasial lärlingsutbildning, det arbetsplatsförlagda lärande som förekommer inom yrkesutbildning som huvudsakligen är skolförlagd och yrkesintroduktion.*

Uppdraget består av åtta delar med olika redovisningsdatum.

Härmed redovisas del 5 i detta uppdrag med redovisningsdatum 1 mars 2013, nämligen:

Insatser för att kunna bedöma yrkesutbildningens relevans för arbetsmarknaden.

Skolverket redovisar här förslag på hur uppföljning av ungdomars etablering på arbetsmarknaden ska gå till. Skolverket har utformat förslaget på uppföljningsmodell efter samråd med Statistiska centralbyrån och Arbetsförmedlingen.

Till redovisningen bifogas en beskrivning av Skolverkets förslag till etableringsvariabler och hur dessa är uppbyggda i bilaga 1.

Anna Ekström
Generaldirektör

Lotta Naglitsch
Undervisningsråd

I ärendets slutliga handläggning har Ragnar Eliasson samt Helén Ängmo i Skolverkets ledningsgrupp deltagit.

1. Sammanfattning

Skolverket har tagit fram ett förslag till en modell för uppföljning av ungdomars etablering på arbetsmarknaden och för de olika yrkesutbildningarnas relevans för arbetsmarknaden. Enligt förslaget ska data sammanställas från tre olika informationskällor: registerinformation, enkäter till unga vuxna och enkäter till avnämare.

Förslaget innehåller tidsintervaller för uppföljning och är utformat efter samråd med Arbetsförmedlingen och Statistiska centralbyrån. Informationen kan enligt förslaget sammanställas från nationell nivå till skolnivå. Informationen ska bland annat kunna användas för vägledning inför gymnasieval. Den kan också utgöra ett underlag för beslutsfattare. Olika målgrupper kan välja att få informationen presenterad utifrån sina önskemål. Med hjälp av informationen är det möjligt att göra jämförelser över tid. Informationen kommer också att utgöra underlag för Skolverkets och de nationella programrådets analyser av elevers etablering på arbetsmarknaden och hur väl utbildningarna motsvarar arbetslivets krav.

Informationen om elevers etablering på arbetsmarknaden och yrkesutbildningars relevans ska göras tillgänglig på Skolverkets webbplats för allmänheten. För att materialet ska bli mer lättillgängligt ska den också publiceras i form av webbaserade nationella programblad.

2. Bakgrund

Flera intressenter

Många intressenter efterfrågar information om gymnasieskolan. Elever och deras föräldrar önskar information inför övergången till gymnasieskolan. Gymnasieskolorna behöver återkommande uppgifter och jämförelsetal för att förbättra och anpassa sin verksamhet. Beslutsfattare på alla nivåer har behov av tillförlitligt beslutsunderlag. Avnämare har önskemål avseende information om utbildningens kvalitet och volym.

Tillgång till olika utbildningar, elevers studieresultat och ungas verksamhet efter olika utbildningar är exempel på information som efterfrågas. Skolverket publicerar idag en stor mängd information om utbud och studieresultat. Behovet av att komplettera dessa uppgifter med verksamhet efter gymnasiestudierna är stort. Skolverkets insatser för att skapa ett mer tillgängligt material för att bland annat kunna bedöma yrkesutbildningens relevans för arbetsmarknaden ska alltså tillgodose många olika intressenters behov.

Olika informationskällor

När yrkesutbildningars relevans för arbetsmarknaden ska redovisas finns olika informationskällor att tillgå. Dels kan information hämtas från register som upprättas varje år, dels kan enkätuppgifter samlas in vid behov.

Skolverket, som ansvarar för den officiella statistiken, publicerar idag ett fåtal tabeller om verksamhet efter gymnasieskolan. Dessa tabeller behandlar ungdomars studier efter gymnasieskolan på universitet, högskola och kommunal vuxenutbildning. Skolverket har också gjort bredare utvärderingar som omfattar unga vuxnas förhållanden efter gymnasieskolan. Tillsammans med Högskoleverket publicerade Skolverket rapporten *Hur gick det sedan?*¹ där ett flertal registeruppgifter presenterades. I rapporten *Efter skolan*² där unga vuxnas situation tre år efter avslutade gymnasiestudier redovisades, kombinerades registeruppgifter med enkätuppgifter. Rapporten *Väl förberedd?*³ behandlar registeruppgifter men också avnämares uppfattningar, insamlade genom telefonintervjuer. Målgruppen för samtliga rapporter var studie- och yrkesvägledare samt beslutsfattare på centrala nivåer.

Informationskällornas för- och nackdelar

Informationskällorna till ovan nämnda utvärderingar har olika för- och nackdelar. Registeruppgifter om arbete kan kompletteras med näringsgren/bransch, inkomst och yrke. Uppgifter som samlas i register hos Statistiska centralbyrån (SCB) har den stora fördelen att de omfattar alla individer och går att redovisa på skolnivå. Nackdelen är att uppgifterna inte är helt färska när de finns tillgängliga. Idag har SCB ungefär 15 månaders produktions tid. En annan nackdel med registerinformation är att den i allmänhet samlas in för andra ändamål och därför är svår att anpassa eller förändra så att den fullt ut matchar dagens utbildningsförhållanden. Enkäter till unga vuxna eller avnämare har fördelen att de kan anpassas fullt ut för att undersöka till exempel målyrke eller göra färdighetsbedömningar. Redovisningar kan också göras relativt snart efter att data samlats in. Nackdelarna med enkäter är att de är dyra att genomföra, varför redovisning i allmänhet måste begränsas till nationell nivå. Viljan att medverka i enkäter har också successivt minskat de senaste 10 – 20 åren vilket i sin tur påverkar tillförlitligheten.

¹ Rapport nr 168. Hur gick det sedan?: avnämnarna av gymnasieskolan och av högskolans grundutbildning. (1999). Stockholm: Skolverket. I rapporten från 1999 redovisas bland annat hur den arbetsmarknad ser ut som möter gymnasieelever efter gymnasieskolan och nyligen examinerade studenter från högskolans grundutbildning. Studien är resultatet av ett samarbete mellan Skolverket och Högskoleverket.

² Rapport nr 223. Efter skolan: [en utvärdering av gymnasieutbildning]. (2002). Stockholm: Skolverket.

³ Rapport nr 268. Väl förberedd?: arbetsledare och lärare på högskolor bedömer gymnasieutbildades färdigheter - en utvärdering av gymnasieskolan utifrån mottagarnas perspektiv. Stockholm: Skolverket. (2005).

3. Samråd med Statistiska centralbyrån och Arbetsförmedlingen

Enligt uppdraget ska Skolverket lämna förslag på hur en långsiktig uppföljning av ungdomars etablering på arbetsmarknaden kan utvecklas. Förslagen har utarbetats efter samråd med Statistiska centralbyrån och Arbetsförmedlingen. Under våren kontaktades de båda myndigheterna och samråd inleddes före sommaren 2012. Under hösten har regelbundna möten ägt rum där förslagen arbetats fram. Myndigheterna har också internt diskuterat innehåll och form för uppföljningen.

4. Tre delar i modellen för uppföljning

När Skolverket i denna redovisning föreslår insatser för uppföljning av ungdomars etablering på arbetsmarknaden har verket gjort bedömningen att uppföljningen ska hämta information från olika typer av källor. *Registeruppgifter* om unga vuxna ska kompletteras med *enkäter* som riktar sig till såväl unga vuxna som till arbetsledare för unga vuxna. Denna kombination av källtyper gör det möjligt att möta efterfrågan på olika typer av information om unga vuxnas situation efter gymnasieskolan.

För att få större förståelse av hur etableringen, övergången mellan utbildning och arbete, går till behövs även andra undersökningar, till exempel djupintervjuer.

Stommen i uppföljningsmodellen bör vara: registerinformation, enkäter till unga vuxna och enkäter till avnämare.

A. Registerinformation

Skolverket föreslår att den officiella statistiken *årligen* redovisar huvudsaklig verksamhet för unga vuxna efter gymnasieskolan. Presentationen ska visa verksamhet 1 år, 3 år samt 5 år efter avslutade studier. Skolverkets förslag till variabel, eller mått, är *etablering*. Denna variabel avser verksamhet under ett helt kalenderår och är framtagen och utprövad av Högskoleverket och Statistiska centralbyrån. Variabeln har följande alternativ:

- 1) Etablerad på arbetsmarknaden
- 2) Osäker ställning på arbetsmarknaden
- 3) Svag ställning på arbetsmarknaden
- 4) Utanför arbetsmarknaden
- 5) Studier

I bilaga 1 framgår mer i detalj hur variabeln etablering är uppbyggd.

För att få en heltäckande bild av vad unga vuxna som gått yrkesprogram gör efter gymnasieskolan behöver även studier efter gymnasieskolan redovisas, till exempel universitet/högskola, yrkeshögskola och kommunal vuxenutbildning och där så är möjligt efter ämnesområde för de fortsatta studierna.

Redovisningen av etablering kan göras i tabeller på nationell nivå för gymnasieskolans alla program och för de flesta inriktningar inom de olika programmen. Resultaten presenteras på webben. På officiell statistik ställs också kravet att den så långt det är möjligt ska redovisas uppdelad på kön. Detta krav kanske inte går att uppfylla för alla inriktningar då statistiksekretessen förhindrar publicering. Statistik redovisas inte om enskilda individer kan identifieras och risk finns att dessa kan lida skada av publiceringen.

Information om etablering på regional-, kommunal-, huvudmänna- och skolnivå måste på grund av sekretesskraven göras mindre detaljerad. Endast ett fåtal inriktningar har en volym som tillåter redovisning på skolnivå. Av detta skäl föreslås mätvariabeln etablering ha färre kategorier. Kategorierna 1 och 2 slås samman. Likaså slås kategorierna 3 och 4 samman.

Andra registervariabler som finns att tillgå för att visa de unga vuxnas verksamhet efter gymnasieskolan är: näringsgren/bransch, arbetsmarknadssektor, yrke, inkomst och förekomst av stöd för sin försörjning. Skolverket bedömer, utifrån de egna utvärderingarna (se ovan), att dessa variabler är mindre lämpliga för den årliga redovisningen i det kommande informationssystemet. Unga vuxna byter ofta arbete och är huvudsakligen verksamma i små eller medelstora företag. Dessa företag omfattas idag inte av samma uppgiftslämnarplikt som större arbetsplatser. Arbetsmarknaden, inte minst för de unga vuxna, är i ständig förändring och tillförlitligheten, reliabiliteten, i flera av de tillgängliga registervariablerna lämpar sig bättre för fördjupade analyser. Däremot kan dessa uppgifter presenteras i ett nationellt programblad.

Skolverket föreslår att etablering kompletteras med annan information. Denna information är i första hand tänkt för de unga som ska börja sin gymnasieutbildning och för beslutsfattare som ska följa relevansen i hur de olika gymnasieutbildningarna är utformade. Sådan kompletterande information kan erhållas genom enkäter riktade till unga vuxna och till avnämare.

B. Enkäter till unga vuxna

Sedan snart 15 år har Statistiska centralbyrån i rapporten *Inträde på arbetsmarknaden* tillfrågat unga vuxna om verksamheter under perioden från utbildningens slut upp till tre år efter. Urvalsundersökningen är utformad så att riksrepresentativa punktskattningar kan göras för gymnasieskolans samtliga program och uppdelat på kön. Resultat från undersökningen publiceras vanligen drygt sex månader efter mättillfället. I enkäten ställs också flera attitydfrågor med relevans för utbildningssystemet. En central fråga i undersökningen gäller arbetsuppgifternas relation till gymnasiestudiernas innehåll och de tillfrågades målyrke. Andra frågor gäller till exempel anställningsform samt utbildningens färdighetsträning och nyttan av denna träning i arbetslivet.

Skolverket föreslår att denna undersökning även fortsättningsvis ska genomföras med regelbundenhet vart annat år av Statistiska centralbyrån och att tillräckliga

resurser ges för att innefatta även gymnasieprogrammets inriktningar och yrkesområden.

Skolverket föreslår vidare att samråd mellan Statistiska centralbyrån, Arbetsförmedlingen och centrala utbildningsmyndigheter sker inför varje undersökning.

C. Enkäter till avnämare

Den tredje informationskällan är undersökningar baserad på enkäter till avnämare. Dessa enkäter kompletterar information från enkäter till unga vuxna. I skollag och gymnasieförordning är avnämarnas inflytande på gymnasieskolans yrkesprogram reglerat genom nationella och lokala programråd. Arbetstlivets synpunkter är av stor betydelse för att underlätta övergången från studier till arbete.

Redan i början av 1990-talet påpekade Riksdagens revisorer behovet av avnämardataundersökningar. Skolverket gjorde i mitten av 00-talet ett första försök med en undersökning riktad till mottagarna av unga vuxna som nyligen utbildats i gymnasieskolan. Bland de frågor som arbetsledare fick besvara fanns flera som avsåg färdigheter och förmågor. Rekryteringssätt och helhetsbedömningar var andra frågeområden. Den studie⁴ som Skolverket gjorde redovisade avnämarnas uppfattning inom 12 branscher (näringar).

Skolverket föreslår att avnämardataundersökningar fortsättningsvis ska genomföras med regelbundenhet vart fjärde år och att detta ska skrivas in i Skolverkets regleringsbrev. Hur många näringsgrenar/branscher som kommande undersökningar kan omfatta är i första hand en resursfråga.

Skolverket föreslår vidare att samråd mellan Statistiska centralbyrån, Arbetsförmedlingen och centrala utbildningsmyndigheter sker inför varje undersökning.

5. Sammanställning av uppgifter i nationellt programblad

Den informationsbank som Skolverket på detta sätt bygger upp enligt A – C under punkt 4 ovan, kommer att bli omfattande. Informationen kommer i huvudsak att publiceras på Skolverkets webbplats och användarna ska kunna välja ut den information de är intresserade av. För att underlätta för användarna föreslår Skolverket att all central information också samlas i ett webbaserat programblad för varje gymnasieprogram. Här ska bland annat finnas uppgifter om utbud, vilka skolor som har respektive utbildning, elevers studieresultat och hur utvecklingen har sett ut över tid. Även uppgifter om utbildningens relevans och elevers etablering ska presenteras. Programbladen kommer att innehålla uppgifter som bara finns att tillgå på nationell nivå liksom uppgifter tillgängliga på lokal nivå. I programbladet ska det även finnas upplysningar alternativt information om externa länkar till exempel till

⁴ Rapport nr 268. Väl förberedd?: arbetsledare och lärare på högskolor bedömer gymnasieutbildades färdigheter - en utvärdering av gymnasieskolan utifrån mottagarnas perspektiv. Stockholm: Skolverket.

Arbetsförmedlingens årliga prognoser och Statistiska centralbyråns arbetskraftsbarmeter som undersöker företagens rekryteringsbehov.

Exempel på information som ett programblad kan innehålla:

All information i programbladet bör, så långt det är möjligt, visa förändringar över tid, till exempel för de senaste 10-15 åren.

Utbud och studiedeltagande

- Vilka skolor som bedriver en viss gymnasieutbildning.
- Antal elever som påbörjat denna gymnasieutbildning.
- Antalet elever som avslutat utbildningen redovisat för aktuella inriktningar.

Studieresultat

- Andel nybörjare som uppnår gymnasieexamen.
- Andel nybörjare som fullföljer påbörjad utbildning med studieintyg.
- Andel som uppnår grundläggande högskolebehörighet (för yrkesprogram).
- Genomsnittlig betygspoäng.
- Andel som byter till annat program.
- Andel som avbryter.

Verksamhet efter gymnasiestudierna

- Andel som arbetar 0,5 år, 1,5 år respektive 2,5 år efter avslutad utbildning (i november månad).

Redovisningen kan delas upp på olika näringsgrenar och där så är möjligt efter vanliga yrken och arbetsgivarens storlek.

- Etablering 1 år, 3 år och 5 år efter avslutad utbildning.

Vart annat år redovisas huvudresultaten från enkäten till de unga vuxna.

- Nyttan av gymnasiestudierna tre år efter avslut (till exempel andel i målyrke och utbildningens relevans för aktuella arbetsuppgifter).

Vart fjärde år redovisas huvudresultaten från enkäten till avnämarna där färdighetskrav och anställningsbarhet redovisas.

- Andel som studerar 0,5 år, 1,5 år och 2,5 år efter avslutad utbildning (hösttermin).

Redovisningen kan delas upp på olika typer av studier (universitet/högskola, yrkeshögskola, kommunal vuxenutbildning) och där så är möjligt efter ämnesområde för de fortsatta studierna.

Programbladens innehåll och utseende kan förändras över tid. Utformningen ska diskuteras med de nationella programråden för gymnasieskolans yrkesprogram.

6. Övriga synpunkter

En regelbunden tredelad modell för uppföljning, som kompletteras med andra undersökningar, gör jämförelser över tid möjliga. Informationen kommer på ett tydligare sätt än idag att kunna visa hur unga vuxna efter studier inom ett visst program etablerat sig inom målyrket eller näraliggande yrken.

Skolverket anser att jämförelser med den gamla gymnasieskolan är relevanta även om det innebär vissa komplikationer, framför allt för att programmen inte är identiska. Ett exempel är att nuvarande restaurang och livsmedelsprogrammet i Gy 2000 motsvarades av livsmedelsprogrammet och delar av hotell och restaurangprogrammet.

Regeringsuppdraget att föreslå insatser avseende yrkesutbildningarnas relevans för arbetsmarknaden begränsar verktyget till yrkesprogrammen och yrkesintroduktionen. En motsvarande uppföljning av de högskoleförberedande programmen och övriga introduktionsprogram kan vara lika motiverad och är fullt genomförbar i det verktyg som föreslås. Detta underlättar dessutom för jämförande studier och studier av hela elevkullars verksamhet efter gymnasieskolan. Skolverket anser även att en motsvarande uppföljning vore möjlig för gymnasiesärskolan förutsatt att Skolverket ges möjlighet att använda andra metoder för insamling. Med nuvarande bestämmelser kan Skolverket inte samla in uppgifter på individnivå.

Ekonomi

Beroende på vilken ambitionsnivå regeringen har avseende uppföljningen som beskrivs ovan, uppskattas behovet av finansiering till mellan ca. 5,0 och ca.12 miljoner kronor. Kostnaden är högst i ett inledande skede där bland annat uppbyggnaden av ett nationellt programblad kräver insats av programmerare. Även utformning av enkäter till unga vuxna och avnämare kräver initialt en något högre kostnad.

Fördelat på de olika modellerna för uppföljning samt programblad uppskattas kostnaderna enligt nedan:

Registerinformation ca. 500 000 kr

Enkäter till unga vuxna ca. 1,5 – 5 Mkr

Kostnaden avgörs till exempel av antalet utskick, antalet ingående program, inriktningar, riksrekryterande utbildningar, introduktionsprogrammen och om gymnasiesärskolans program ska ingå.

Enkäter till avnämare ca. 1,5 – 5 Mkr

Kostnaden avgörs till exempel av antalet avnämare som ska omfattas och vilken avnämarnivå enkäten ska ligga på.

Programblad ca. 1,5 Mkr

Bilagor

Bilaga 1 – Definitioner och förklaringar av statusvariabler för etablering (efter Högskoleverkets och Statistiska centralbyråns modell för etablering)

Definitioner och förklaringar av statusvariabler för etablering

Statusvariabel

Personernas status är årsbaserad och totalräknad. Den klassificeras i fem olika kategorier utifrån individbaserade uppgifter från flera olika datakällor, t.ex. inkomstuppgifter från kontrolluppgiftssystemet, sysselsättningsregistret på SCB och Arbetsförmedlingens sökanderegister.

1. Etablerad på arbetsmarknaden

Arbetsinkomst på minst 158 400 kr (år 2008), sysselsatt enligt sysselsättningsregistrets definition (november månad 2008), inga händelser som indikerar arbetslöshet och inga händelser som indikerar arbetsmarknadspolitiska åtgärder som inte är att betrakta som sysselsättning.

2. Osäker ställning på arbetsmarknaden

- Arbetsinkomst på minst 134 000 kr och upp till 158 400 kr (år 2008). Vid inkomst av aktiv näringsverksamhet gäller ingen nedre inkomstgräns. Inte klassificerad som studerande eller värnpliktig.
- Arbetsinkomst på minst 158 400 kr (år 2008) och under året förekomst av arbetslöshet (hel- eller deltid), arbetsmarknadspolitiska åtgärder eller inte klassificerad som sysselsatt enligt sysselsättningsregistrets definition. Inte klassificerad som studerande eller värnpliktig.

3. Svag ställning på arbetsmarknaden

- Arbetsinkomst upp till 134 000 kr (år 2008). Inte klassificerad som studerande.
- Arbetsinkomst på minst 134 000 kr (år 2008) samt under året förekomst av heltidsarbetslöshet/arbetsmarknadspolitiska åtgärder som överstiger 274 dagar. Inte klassificerad som studerande eller värnpliktig.

4. Utanför arbetsmarknaden

Avsaknad av arbetsinkomst aktuellt år. Inte klassificerad som studerande eller värnpliktig.

5. Studier

Kan delas upp på olika typer av studier (universitet/högskola, yrkeshögskola, kommunal vuxenutbildning) och där så är möjligt efter ämnesområde för de fortsatta studierna (höstterminen).